

Kritika a „negace“

Kritika a zejména vynález pojmově zdůvodňované kritiky měla nejen epochální význam pro rozvoj lidského myšlení vůbec, ale navíc dovoluje každému mysliteli, který si její principy osvojí, rozvíjet vlastní myšlení způsobem naprosto nedosažitelným pro kohokoli, kdo se s ní pracovat nenaučil, tj. kdo ji nedokáže aplikovat na kteréhokoli myslitele – včetně sebe sama. J.Kozák napsal (in 5680, V boji o duchovní hodnoty, 1930, str. 60), že „Platon je však silný právě tam, kde neguje“. To však (po jistém upřesnění) platí pro každého skutečného myslitele, už proto, že v myšlení nemůže nikdo dosáhnout pravé velikosti, dokud si své myslitelské možnosti a síly nezměří s největšími mysliteli minulosti i současnosti. Naše upřesnění se ovšem bude týkat slova „negace“ a „negovat“; jde o to, že negovat lze z nejrůznějších motivů a nejrůznějšími způsoby: z lhostejnosti, ze zarputilosti, z hlouposti (a z pouhého neporozumění), bezdůvodně a také na základě důkladné rozvahy a přesvědčivého zdůvodnění. Zmíněná obecná platnost se pochopitelně týká té naposled uvedené možnosti. Sama negace nestačí prostě z toho jednoduchého důvodu, že je pro každého jednotlivce původně a pak ještě velmi dlouho prostředkem sebepotvrzení a sebeidentifikace. Bytostným rysem pravé kritiky je nikoli potvrzení vlastních pozic, nýbrž ochota k rozhovoru (dialogu) s jiným myslitelem, vycházejícím z jiných kořenů a jiných pozic. Toto kritické setkání a začasté i střetnutí v dialogu je možné pouze v situaci, kdy si svou vlastní „krizi“ uvědomuje i kritizující (a kdy do podobné krize vtahuje svou kritikou i toho druhého, vlastně jej vyzývá, aby i on tuto situaci „krize“ přijal také pro sebe). A v čem vlastně spočívá tato situace společné krize (a vzájemné kritiky)? V tom, že je bytostně spjata s výhledem, tj. že není pouhým úpadkem, pouhým rozpadem vlastních pozic a koncepcí, nýbrž že oba účastníci, eventuelně i více účastníků (a nemusí jít jen o současníky, to je také podstatné), přijímají pro sebe i pro druhého jako poslední kritérium a poslední normu „pravdu“, o které se ani jeden z nich nedomnívá, že ji „vlastní“. Všude tam, kde „ten druhý“, který vidí a myslí věci jinak než já, je a musí, má být tato odlišnost (pokud ji ovšem už dávno neznám a pokud jsem se s ní už dávno sám nevyrovnal – nemá obvykle smysl se k něčemu takto již absolvovaném se vracet – ledaže by se vyjevily zvláštní důvody, proč tak znovu učinit, třeba jen proto, že mi předtím něco důležitého přece jen uniklo) příležitostí ke kritickému (autokritickému) přezkoumání vlastního pohledu i vlastních pojetí. Právě v tomto bodě je (může být) takové kritické „střetnutí“ s jiným myslitelem ničím nenahraditelné.

(Písek, 060730-1.)